

Stanko Pelc:

Mestno prebivalstvo Slovenije

Koper 2015: Založba Univerze na Primorskem, 222 strani, ISBN 978-961-6963-61-9 (elektronski vir, zapis.pdf), ISBN 978-961-6963-62-6 (elektronski vir, zapis .html)

Od lanskega leta je slovenska geografska bibliografija bogatejša za temeljno delo iz področja geografije prebivalstva. Sodelavec primorske Fakulteta za humanistične študije, Stanko Pelc, je namreč objavil raziskavo o prebivalstvu slovenskih mest, v kateri prikazuje in interpretira izbrane demografske lastnosti mestnega prebivalstva, pa tudi demografske elemente, po katerih se slovenska mesta razlikujejo med seboj. Ne le, da smo s tem dobili vpogled v demografske značilnosti mest, besedilo lahko razumemo tudi v širšem kontekstu – pojasnjuje vprašanje, ali so zaradi vsesplošne urbanizacije podeželja, v mestih še prepoznane specifične demografske lastnosti, po katerih se mestno prebivalstvo razlikuje od podeželskega. Formulirano drugače, ali je na podlagi demografskih lastnosti mogoče govoriti o mestnem in podeželskem prebivalstvu? Tako razumljena študija presega prikaz lastnosti pojavnosti, saj odgovarja na globlja vprašanja ustroja slovenske družbe v začetku 21. stoletja. Naj že v začetku omenimo, da je znanstvena monografija dostopna le v digitalni obliki, na spletnih naslovih: <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-61-9.pdf> in <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-62-6/files/basic-html/page1.html>. S tem je storjen strumen korak k dostopnosti knjige oziroma znanstvenega vira in dekomercializaciji znanstvenega tiska.

Analiziranje demografskih lastnosti prebivalcev mest je v metodološkem smislu bolj zapleteno, kot se zdi na prvi pogled. Težave se začnejo že z opredelitvijo pojma mestno prebivalstvo. Na videz enostaven odgovor, da gre za prebivalstvo, ki živi v mestih, postane manj zanesljiv, ko ugotovimo, da so območja mest v Sloveniji zamejena zelo različno; nekatera območja mest vključujejo še primestna naselja, druga ne, ali pa samo nekatera bližnja naselja. Zaradi te metodološke nedoslednosti so prave razmere v mestih lahko popačene. Tovrstne anomalije prikazuje avtor v posebnem poglavju, v ozadju prikaza

pa lahko razberemo namig, da bi bilo koristno največje odklone spremeniti in meje mest bolj poenotiti. Da bi se izognil tej metodološki anomaliji, je avtor opredelil območja mest, upošteva gostoto prebivalcev na hišno številko, pri čemer je predpostavljal, da mesta v demografskem smislu določa prav gostota prebivalcev na površinsko enoto (avtor je upošteval hišno številko kot najmanjšo teritorialno enoto ter naselje). Seveda gre le za vzporedni, »primerjalni izračun«, saj se tako dobljena območja mest ne ujemajo z uveljavljenimi upravnimi mejami, spreminjanje teh pa je vse prej kot enostaven ukrep. Vendar, dodatna vrednost tovrstnega prikaza je spoznanje, koliko se demografske lastnosti mest, opredeljene glede na gostoto poseljenosti, razlikujejo od demografskih lastnosti (mestnih) območij po statistični opredelitvi, ki temelji na različnih in neenotnih kriterijih.

Sedaj pa k vsebini in metodi. Avtor je za prikaz demografskih razmer uporabil razpoložljive statistične podatke s področja demografije, kar deloma že določa vsebinska področja analize. Za analiziranje podatkov je uporabil statistične metode, kot je χ^2 -test za verjetnost povezanosti med kazalniki ter φ -koeficient za izračunavanje stopnje povezanosti med kazalniki. Pri interpretaciji podatkov ni sledil v naprej postavljenim hipotezam, iz katerih bi lahko razbral določen proces ali razvil danes tako popularno »zgodbo«. Raje se je omejil na ubesedenje numeričnih podatkov, pri čemer je izpostavljal povprečja, odklone od povprečnih vrednosti, prevladujoče ter posebno. Ob tem je dosledno navajal vrednosti za posamezna mesta, tako da si pozoren bralec lahko sproti ustvarja sliko o obravnavanem pojavu. Besedilo je dobro dokumentirano, ne le z numeričnimi podatki, ki so zbrani v preglednice, temveč tudi z grafikoni. Kljub temu je branje študije precej zahtevno, saj je za razumevanje zapisanega potrebno vsaj osnovno znanje statistike, v množici podatkov pa se lahko kaj hitro izgubimo. V kolikor se omejimo zgolj na en vsebinski sklop, iskane podatke najdemo zlahka in v obliki, ki je zelo informativna in uporabna. Sistematičnost zapisa in natančnost interpretacije gradiva je pomembna odlika knjige. Zadrego z obsežnostjo gradiva in množico numeričnih podatkov pa rešuje zajetno sklepno poglavje, v katerem so povzete najpomembnejše ugotovitve. Vsekakor uporaben del knjige!

Še nekaj besed o vsebini in spoznanjih raziskave: glavna ugotovitev je nekoliko presenetljiva – demografske lastnosti prebivalcev slovenskih mest niso tako drugačne od lastnosti prebivalcev podeželja! Avtor med sklepnimi mislimi izpostavlja: »... *Dihotomna delitev prebivalstva na mestno in nemestno je v današnjem času verjetno povsem nemogoča* ...« (stran 201). Seveda obstajajo razlike, ki pa se kažejo predvsem v podrobnostih, ne pa v splošnem. Nekatere razlike so objektivne narave; gostota poseljenosti je v mestih višja kot v naseljih na podeželju; nekatere razlike so pričakovane – delež prebivalcev z višjo in visoko izobrazbo je v mestih višji kot v drugih naseljih. Tudi etnična sestava prebivalcev je v mestih pestrejša kakor v nemestnih naseljih in cilj migrantov iz tujine so prvenstveno mesta, ne pa naselja na podeželju. Tudi višja rodnost in nižja smrtnost sta bolj značilni za nemestna naselja, kakor za mesta in za mesta je manj značilen tip družine staršev z otroki, kakor za nemestna naselja, pogostejše pa so enostarševske družine. Razmere glede ekonomskih kazalnikov – števila zaposlenih, brezposelnih in samozaposlenih, so v mestih zelo podobne kot v nemestnih naseljih, kar je prav tako presenetljiva ugotovitev. Iz raziskave izvemo še o razmerjih med mesti; kakšna je izobrazbena sestava prebivalcev posameznih mest in kako se ta odraža upošteva spol; mimogrede, v manjših mestih je več terciarno izobraženih žensk, kakor moških. Nanizanih je še veliko zanimivih ugotovitev, vendar, ker je pričujoče besedilo zgolj informacija o knjigi, ne pa njen povzetek, bodi tovrstnih navedb dovolj. Samo še ena: avtor je upošteval naslednje kazalnike: starostna in izobrazbena sestava, aktivnost, ženske po številu živorojenih otrok, tipi družin, državljanstvo, tipi priseljenec, rodnost, smrtnost ter selitve.

Vsebina knjige je združena v tri večja poglavja, z uvodom in povzetkom najpomembnejših ugotovitev pa še dve več. V uvodnem poglavju z naslovom *Mesta in »nemesta« v svetu in v Sloveniji*, nas avtor seznanj z vsebinskimi in metodološkimi problemi pri opredeljevanju mestnega prebivalstva ter opredeljevanju mest kot teritorialnih enot. Naslednje poglavje je osredje študije. V posameznih podpoglavjih so navedeni kazalniki, s katerimi so prikazane demografske lastnosti mestnega prebivalstva, prav tako so pojasnjene metode dela. Osrednji del tega dela besedila tvorita dve podpoglavji: *Značilnosti mestnega prebivalstva Slovenije po razredih gostote stanovanj na hišno številko* in *Značilnosti mestnega prebivalstva*

tva Slovenije po statistični opredelitvi mestnih območij. Posamezni kazalniki so sistematično obdelani v podpoglavjih. V zadnjem poglavju Sklepne ugotovitve, so povzeti ključni rezultati iz analitičnega dela. Kot rečeno, besedilo je bogato dokumentirano, saj obsega kar 21 preglednic in 54 slik (grafikonov). Besedilu je dodan še obsežen povzetek v angleškem jeziku, obsežen seznam literature ter imensko kazalo.

Brez dvoma referenčna študija iz področja demogeografije, vredna, da se seznanimo z vsebino!

Vladimir Drozg

Drago Perko, Rok Ciglič, Matjaž Geršič (uredniki):

Terasirane pokrajine

Ljubljana 2016: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 240 strani, ISBN 978-961-254-889-6

Monografija Terasirane pokrajine predstavlja rezultat triletnega raziskovalnega projekta, ki so ga izvajali sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU v sodelovanju s Fakulteto za arhitekturo Univerze v Ljubljani, vodil pa ga je Drago Kladnik. Izid monografije obenem obeležuje sedemdesetletnico delovanja inštituta ter povzema in dopolnjuje temeljna spoznanja s področja terasiranih pokrajin.

Terasirane pokrajine predstavljajo pomemben del kulturne pokrajine, kjer prevladujejo kmetijske terase in so razširjene po vsem svetu. Teraso so tradicionalno namenjene pridelavi hrane v samooskrbnem kmetijstvu, nastale pa so z ročno ali strojno obdelavo pobočij. Človek je pobočja preoblikoval že vse od neolitika dalje, z namenom »... da bi pridobil kmetijsko zemljišče, olajšal in intenziviral kmetovanje, zmanjšal erozijo prsti, povečal in zadržal talno vlažnost ter v pokrajinah z namakalnim poljedelstvom omogočil gravitacijsko namakanje ...«. V pokrajini razlikujemo dva temeljna tipa kmetijskih teras in sicer stopničaste suhe terase, ki potekajo vzdolž plastnic ter namakalne terase z zravnanimi terasnimi ploskvami in privzdignjenimi brežinami. Teraso, ki so nastale na strmih pobočjih imajo praviloma ožje terasne ploskve. Razlikujejo se tudi glede na čas nastanka, naravne razmere, obliko, namen, zemljiško rabo, intenzivnost rabe, lastništvo in dostopnost. Njihova razširjenost pa ima tudi estetsko vrednost za pokrajino. Terasirane pokrajine se namreč uvrščajo med turistično privlačna območja pri čemer prevladujejo namakalne terase namenjene gojenju riža. Raba teras se zaradi družbenih in ekonomskih razlogov v zadnjem obdobju opušta, zato se zaraščajo in propadajo, ogrožajo pa jih usadi in zemeljski plazovi. V novem tisočletju je bilo temu tipu pokrajine posvečenih več raziskav, ustanovljeno pa je bilo tudi Mednarodno združenje terasiranih pokrajin in sprejeta Honghejska deklaracija o varovanju in razvoju terasiranih pokrajin. Izjemno vrednost in potrebo po varovanju prepozna tudi UNESCO.